

В. М. Черба,
к. н. з держ. управл., доцент кафедри оподаткування та соціального забезпечення,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро
Г. Д. Тоболь,
студентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро
Д. В. Мушкатьорова,
студентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро

ПРИЧИНИ ОСВІТНІХ МІГРАЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ЗА КОРДОН

V. Cherba,
Ph.D. in Public Administration, Associate Professor of taxation and social security
University of Customs and Finance, Dnipro
H. Tobol',
Second year students, Dnipro
D. Mushkatorova,
Second year students, Dnipro

THE REASONS OF EDUCATIONAL MIGRATIONS OF UKRAINIAN STUDENTS ABROAD

Авторами статті було розкрито сутність освітньої міграції українських студентів, висвітлено ключові проблеми цього процесу, та набуття ними певних особливостей у сучасних умовах. Проаналізовано причини вибору українськими студентами навчання за кордоном та чинники, що впливають на вибір певної країни навчання, вищого навчального закладу. Було проведено опитування серед потенціальних абітурієнтів і студентів м. Дніпро. Підведені підсумки на базі отриманих результатів опитування. Зосереджена увага на необхідності підвищення репутації українських ВНЗів.

The authors of the article revealed the essence of migration of Ukrainian students, explained the problem of this process, its acquisition of certain peculiarities in modern conditions. The reasons for choosing of Ukrainian students to study abroad, and factors, which influence the choice of certain country and higher educational establishment to study were analyzed. A survey among students and would-be students of Dnipro city was carried out. The results on the basis of obtained data of the survey were summarized. The attention is paid to the necessity to raise the reputation of Ukrainian higher educational establishments.

Ключові слова: освітні міграції, українська молодь, закордонна освіта, інтелектуальний капітал, рейтинги вищих навчальних закладів.

Key words: educational migrations, Ukrainian youth, foreign education, intellectual fund, rating of Higher Educational Establishments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

З кожним роком все більшає кількість тих, хто для отримання вищої освіти обирає зарубіжні ВНЗи. У 2014/2015 навчальному році закордоном навчалось щонайменш 59 648 тис. українців [9]. В останні роки країни ЄС значно активізували свої програми навчання. Сьогодні зростає значення "міжнародної освітньої

міграції, як важливої інтелектуальної за змістом форми міграційних переміщень" [3]. Освітня міграція українських студентів для цих країн має багато переваг, основною перевагою є можливість забезпечувати розвиток своїх регіональних освітніх систем шляхом залучення студентів, що оплачують навчання або у випадку бюджетного навчання ставиться вимога роботи у державі після навчання певної кількості років для компенсації,

чим задовольняється попит регіональних ринків праці та забезпечуються необхідні темпи розвитку економіки [11]. Однак після закінчення навчання у закордонному ВНЗі студенти залишаються проживати та працювати в країні, в якій навчались, а відповідно — залишають свій інтелектуальний капітал, необхідний для потенційного розвитку національної економіки, це визначає актуальність обраної теми та необхідність досліджень практичної спрямованості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемні питання освітньої міграції достатньо широко представлені в розвідках вітчизняних вчених. Наукові праці та дослідження А. Шевчука, Є. Стадного, О. Слободян, Л. Жураковської дають змогу розкрити тему від'їзду української молоді на навчання за кордон, характеризують проблематику та стан освітніх міграційних процесів [9; 3; 10; 11]. Однак сучасна ситуація потребує нових розвідок та досліджень, в яких би застосовувалися методи опитування серед саме молодих людей, які стають основними потенційними студентами закордонних вузів.

МЕТА СТАТТІ

Дослідити причини вибору українськими студентами навчання за кордоном та визначити чинники, що впливають на рішення студентів здобути вищу освіту за кордоном. Також визначити чинники, що впливають на вибір певної країни навчання, вищого навчального закладу та систематизувати їх. Для цього авторами статті було проведено опитування серед потенційних абітурієнтів та студентів м. Дніпро.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За останні три роки кількість охочих навчатись у провідних світових ВНЗх зросла щонайменше на 10 відсотків. Завдяки популярним навчальним програмам (Erasmus Mundus, Fulbright Program, Muskie і UGRAD) щороку за кордон виїжджає близько 20 тисяч українців. І, як наслідок, це призводить до того, що понад половину української молоді у віці від 18 до 29 років нині готова емігрувати з України. За даними МІОК до 2025 року здобувати закордонну освіту будуть близько 8 мільйонів молодих людей. 50 відсотків студентів обирають країни, де є можливість залишитися принаймні на 1—2 роки для роботи після закінчення навчання [6]. Україна є активною учасницею міжнародних освітніх та наукових обмінів, тому вона відноситься до категорії ризику, оскільки академічна мобільність українських студентів має асиметричний характер: за кількісними показниками потік української мобільної молоді за кордон перевищує вхідний потік. Академічну мобільність можна розглядати як міграцію студентів, які їдуть навчатися за кордон [5].

Серед найбільш бажаних для навчання країн українських студентів у 2015 р. були Польща, Німеччина, Канада, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Австралія, Великобританія. Серед спеціальностей найбільшу популярність мають економічні, юридичні, технічні та IT-спе-

Таблиця 1. Відсоткова кількість респондентів опитування

Вікова категорія	Планують навчання за кордоном, %	Хочуть навчатися за кордоном, але не мають можливості, %	Не мають бажання навчатися за кордоном, %
13-15	35,7	57,2	7,1
16-18	40,4	39,4	20,2
19-21	28,8	34,8	36,4
22-25	27,3	45,4	27,3
Разом	35,5	39,5	25

Джерело: складено автором за результатами опитування.

ціальності [9]. Європейські академічні програми не передбачають обов'язкове повернення та відпрацювання протягом певного періоду в Україні для обміну набутого досвіду, що значно впливає на соціально-економічний розвиток України. На початку травня 2016 року Європейський парламент прийняв нову директиву, з метою зробити країни ЄС більше привабливими для іноземних студентів з третіх країн. Зокрема усі члени ЄС (окрім Данії, Ірландії та Великобританії) протягом наступних двох років повинні дозволити іноземним студентам, які завершили навчання в місцевих університетах, перебувати у країні з метою пошуку роботи або ж самозайнятості протягом щонайменше 9 місяців після випуску. Варто взяти до уваги, що лише американські та канадські академічні програми передбачають обов'язкове повернення до України [1].

Вибір студента щодо навчання за кордоном можна умовно поділити на два етапи. На першому етапі студент приймає рішення — "чи варто взагалі їхати за кордон навчатися?". Тобто на цьому етапі студент оцінює переваги навчання за кордоном з перспективою на майбутнє. Студент аналізує свій рівень життя, кар'єрні перспективи та соціальний статус після навчання у закордонному ВНЗі. На другому етапі студент обирає країну навчання, ВНЗ та спеціальність. Вибір студента на цьому етапі залежить від багатьох чинників: фінансових можливостей студента, знання мови, перспективності, престижу навчального закладу та обраної спеціальності та ін.

З метою з'ясування причин та тенденцій виїзду молоді на навчання за кордон авторами було проведено опитування. Серед опитаних 200 чоловік були студенти та випускники старших класів вікової категорії 13—25 років.

Проведене опитування дозволило з'ясувати низку питань, серед яких:

- якою є тенденція до виїзду за кордон на навчання серед української молоді;
- основні причини виїзду за кордон на навчання;
- ВНЗи якої країни є найбільш популярними для молоді України;
- найважливіші параметри вибору ВНЗу та спеціальності для навчання за кордоном;
- допустимі ціни навчання у закордонних ВНЗх для української молоді.

За результатами опитування, з 200 опитаних чоловік — 35,5% планують навчання за кордоном, 39,5% — мають бажання навчатися за кордоном, але не мають можливості та 25% опитаних взагалі не мають бажання навчатися за кордоном. Найбільша кількість опитаних, що планує навчатися у закордонних вузах відноситься до категорії 16—18 років. 94% з опитаних, що мають ба-

Таблиця 2. Результати опитування: фактори вибору навчання української молоді за кордоном (категорія 13–25 р.)

1	Престижний диплом та шанси отримати в перспективі більш високо оплачувану роботу після навчання у закордонному ВНЗ	62,7%
2	Більш високий рівень освіти за кордоном	56,7%
3	Планую у майбутньому залишитись жити за кордоном	48,7%
4	Сучасна система освіти у зарубіжних ВНЗ	40%
5	Низький рівень політичної стабільності в українському суспільстві	33,3%
6	Низький рівень освіти в Україні	32%
7	Високий рівень корупції у ВНЗ України	30,7%
8	Високий конкурс на навчання в Україні	11,3%

Джерело: складено автором за результатами опитування.

Таблиця 3. Рейтинг країн для отримання вищої освіти

1.	Німеччина	36,7%
2.	США	36,7%
3.	Польща	28%
4.	Канада	26,7%
5.	Великобританія	25,3%
6.	Чехія	22%
7.	Франція	15,3%
8.	Італія	14%
9.	Австралія	13,3%
10.	Іспанія	12,7%

Джерело: складено автором за результатами опитування.

жання отримати вищу освіту за кордоном, у тому числі ті, хто не має можливості, хотіли би проходити практику за кордоном (табл. 1).

З респондентів, що планують, або мають бажання, але не мають можливості навчатися за кордом, кількість яких складає 150 чоловік, лише 35,3% бажають повернутися до України після навчання. Найбільш істотною причиною повернення до України опитувані вважають звиклий стиль життя у своїй країні, а також сімейні зобов'язання перед батьками або перед "другою" половинкою. Майже половина (48,7%) з опитуваних мають бажання у майбутньому залишитися жити за кордом.

Найбільш поширеними причинами від'їзду за кордон на навчання серед респондентів віком 13-25 років є престижний диплом та шанси отримати в перспективі більш високооплачувану роботу після навчання у закордонному ВНЗі (62,7%), а також більш високий рівень освіти за кордоном (56,7%). Лише 9,3% з опитаних респондентів влаштовує рівень освіти в Україні (табл. 2).

Пріоритетними країнами для отримання вищої освіти респонденти визнали Німеччину та США (по 36,7%). Також респонденти виділили серед країн Польщу (28%) та Канаду (26,7%). Важливими особливостями вибору країни для навчання у ВНЗі опитувані відмітили репутацію, престиж освіти та науки у цих країнах (60%), можливість додаткового заробітку (52%) та можливість подальшого працевлаштування в цих країнах (48,7%) (табл. 3).

Важливими параметрами вибору закордонного ВНЗу респонденти вважають: спеціальності (56,7%), умови проживання (45,3%) та диплом (44,7%) (рис. 1).

Найбільш популярними серед опитаних є економічна (43,3%) та ІТ-спеціальності (34,7%). Допустимою ціною на навчання для більшості респондентів безкоштовна чи в межах 500 євро. Лише 12% респондентів мають можливість оплачувати навчання ціною 1000—20000 євро.

Отже, ми виділили основні причини, через які українські випускники обирають зарубіжні ВНЗи. По-перше, українська освітня система має багато недоліків та слабких місць. По-друге, українські абітурієнти мають бажання поїхати за кордон на постійне місце проживання. По-третє, зарубіжні ВНЗ виділяють все більше безкоштовних місць для талановитої молоді, а на навчання на контрактній основі пропонують деякі знижки. Західні ВНЗ мають багато переваг. Зарубіжні ВНЗ дають студентам більше практики. Наприклад, в українських ВНЗ студентам дають теоретичну підготовку на достатньо-

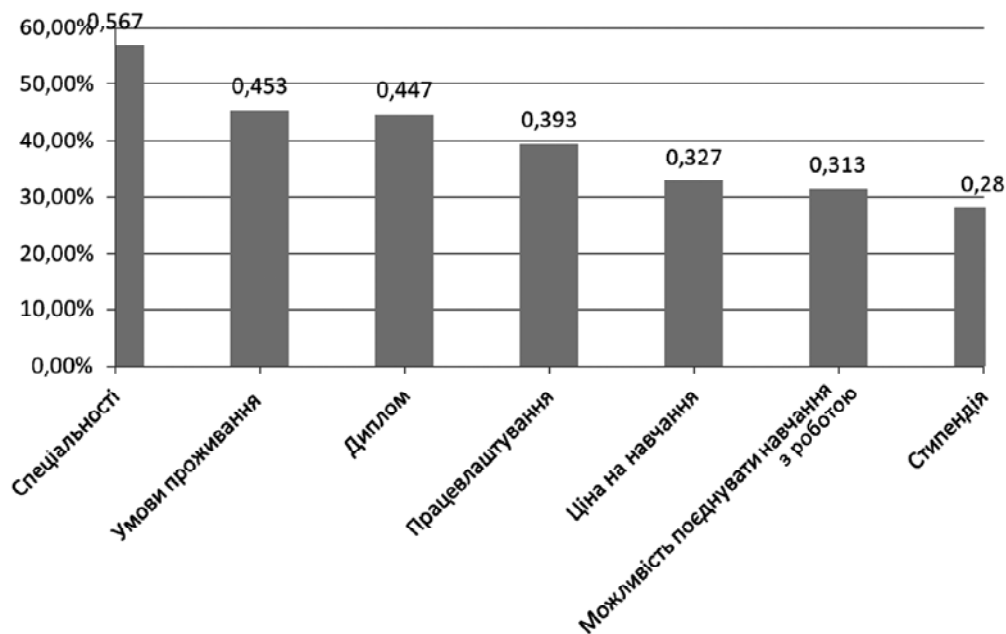

Рис. 1. Параметри вибору закордонного ВНЗ

Джерело: складено автором за результатами опитування.

му рівні, але, найчастіше, при цьому забувають про практику. Багато з технічних університетів України мають діючі лабораторії з застарілим обладнанням. Бібліотеки ВНЗ, зазвичай, мають застарілі підручники. Це не дає змоги українським студентам отримувати "актуальні знання". Крім того, європейські ВНЗ вкрай відповідально ставляться до випускників, надаючи можливість для розширення контактів по всьому світу і пристроюючи на роботу.

Ще одна перевага зарубіжних ВНЗ — за кордоном дешевше. Навчання в деяких європейських ВНЗ може коштувати інколи дешевше, ніж в українських. Так вартість навчання за рік у приватних ВУЗ Чехії становить від 3-х тисяч євро на рік, а у державних навчання чеською мовою безкоштовне. В Польщі навчання коштує від 1800—2500 євро на рік. В державних вузах Німеччини рік навчання коштує від 400 євро на рік. Для порівняння, щоб навчатися на топових спеціальностях у престижних київських ВНЗ, потрібно заплатити близько 14000—31000 грн. в рік (приблизно 500—1000 євро) (табл. 4).

Багато українських абітурієнтів обирають зарубіжні ВНЗ через особливість навчання в них. В європейських ВНЗ не буває корупції, студент крім обов'язкових предметів може обирати для себе ті, що є цікавими для нього. Ще одною причиною масового виїзду українських абітурієнтів за кордон з метою отримання вищої освіти є політика іноземних вузів. Вони активно рекламують свої ВНЗи на освітніх виставках та школах України, виділяють безкоштовні місця для наших студентів, роблять великі знижки на навчання на контрактній основі. Найчастіше такими ВНЗ є східноєвропейські ВНЗ — угорські, чеські та польські. Польща, Чехія та Угорщина вступили до Євросоюзу в 2004 р., для студентів цих країн відкрились кордони для навчання у Західній Європі. З цих країн виїжджають студенти до Західної Європи, а на їх місце приїжджає навчатися талановита молодь України. Найталановитішим зі студентів дається змога безкоштовно навчатися. Таким чином, вони своїми досягненнями підвищують престиж ВНЗ, в якому вони навчаються, а також розвивають науку, тим самим укріплюючи економіку всієї країни.

За результатами опитування пріоритетними країнами для навчання є Німеччина, США та Польща. Навчання в Німеччині привабливе для української молоді з цілого ряду причин. По-перше, якість німецької освіти одна з кращих в світі, особливо в області техніки, економіки та природничих наук. Дипломи міжнародних відділень німецьких ВНЗ високо цінуються роботодавцями багатьох країн Європи і США. По-друге, у Німеччині університет — це великий інфраструктурний комплекс, що включає в себе мультимедійні класи, оцифровані бібліотеки, міжнародні культурні центри, спортивне обладнання та сучасні гуртожитки. По-третє, законодавство Німеччини дозволяє іноземним студентам влаштуватися на рівних правах з німцями на роботу і таким чином мінімізувати витрати на проживання. Студенти мають змогу працювати на підприємствах, де потрібні різноробочі або персонал з високою кваліфікацією. Також студент має можливість влаштуватися на оплачувану трудову практику за фахом [7].

Таблиця 4. Середні ціни на навчання у закордонних ВНЗ

Країна	Державний ВНЗ (бакалавр та магістр)	Приватний ВНЗ (бакалавр та магістр)
Німеччина	400-3300 €	10000-42000 €
США	14000-42000 €	12000-42000 €
Польща	1800-2500 €	500-3800 €
Канада	8000-31000 €	10500-23000 €
Великобританія	6500-38000 €	16500-45000 €
Чехія	Безкоштовно на чеській мові	3000-8500 €
Франція	200-400 €	6800-15000 €
Італія	9500-25500 €	10500-25000 €
Австралія	15000-33000 €	
Іспанія	1500-36000 €	
Україна	130-1500 €	170-1200 €

Джерело: узагальнено авторами за джерелами [4].

США займає друге місце в світі за кількістю вищих навчальних закладів. Перевагами навчання у США є: відомі на весь світ ВНЗ з відмінними рейтингами; великий вибір програм навчання; розвинена система студентського обміну; наявність студентських кампусів у багатьох великих вузах; інтернаціональний контингент; хороші перспективи працевлаштування для випускників. Але є значний мінус — висока вартість проживання, громадського транспорту, товарів і послуг [8].

Польські університети, особливо приватні, переживають спад вступників через демографічну яму минулих років та виїзд молоді закордон. Шукаючи альтернативне джерело фінансування, вони почали виходити на закордонний ринок. Українські студенти складають більше, ніж 40% усіх іноземних студентів у Польщі [9]. Причинами популярності Польщі серед українських студентів є: можливість жити та працювати у Євросоюзі, низька вартість навчання та можливість навчатися безкоштовно, зручно побудовані навчальні програми, високий рівень науково-технічної бази, проходження практики в усьому світі, унікальні спеціальності, територіальна та культурна суміжність. Під час навчання в Польщі студенти з України мають можливість вільно подорожувати по всій Європі по студентській візі.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного опитування можна дійти висновку, що більшість українських молодих людей прагне отримати вищу освіту за кордоном. Це свідчить про наявність великих проблем у системі вищої освіти в Україні. Масовий виїзд української молоді на навчання за кордон становить велику загрозу для майбутнього України. Проблема втрати інтелектуального потенціалу України обумовлена багатьма чинниками, серед яких: зростання попиту на інтелектуальні кадри на світовому ринку і несприятлива економічна та соціально-політична ситуація на території України, низький рівень освіти, що змушують українську молодь отримувати вищу освіту за кордоном, а також залишатися там жити. Серед поставлених завдань визначення негативних причин, з яких абітурієнти обирають закордонні ВНЗ, повинно займати пріоритетне місце в зв'язку з

можливістю вироблення спільних кроків їх подолання з Міністерством фінансів та Міністерством освіти і науки України. Регіональний розріз опитування по факту причин виїзду серед абітурієнтів дозволить: дослідити порушення неперервності освітнього процесу в регіонах держави та усунення цієї сегрегації шляхом відкриття навчальних закладів, яких не вистачає в регіонах; визначення регіонів, пріоритетних у підвищенні фінансування освітніх закладів; впровадження заходів підтримки дистанційної освіти як можливого заміника освітньої міграції; виокремлення напрямків освіти, більш бажаних для навчання за кордоном, та підвищення їх престижності і рівня викладання в Україні. Навчальні заклади не здатні задовольнити в умовах швидких змін попит на регіональному ринку праці на нові професії та спеціалістів з нових технологій через високу інертність навчальних програм, нестачу висококваліфікованих педагогічних кадрів, брак фінансування для забезпечення освітнього процесу за новими технологіями. Це свідчить про те, що необхідна державна програма сприяння співпраці роботодавців з вітчизняними закладами освіти, взаємодії у сфері підготовки кадрів, актуалізації знань як стратегічного напрямку управління інноваційним розвитком регіональної освітньої [11].

Статистичні дані аналітичного центру CEDOS (2016 рік) та опитування авторів дають можливість зробити невтішний висновок про значну втрату інтелектуального капіталу України з перспективою погіршення. Тому для України важливо приділити велику увагу розробці стратегії розвитку національної міжнародної освіти.

Література:

1. European Parliament News New rules to attract non-EU students, researchers and interns to the EU-2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20160504IPR25749/new-rules-to-attract-non-eu-students-researchers-and-interns-to-the-eu>
2. Чому українці обирають навчання в Польщі / NOVAR // Вища освіта в Польщі 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iccnovar.com/education-poland/vyshha-osvita-a-polshhi/>
3. Жураковська Л.А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку // Демографія та соціальна економіка. — 2014. — № 1. — С. 21.
4. Інформаційний сайт освітнього агентства "KARANDASH" / Освіта за кордоном. Вища освіта за кордоном [Веб-портал] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://karandash.ua/countries/>
5. Козієвська О. Академічна мобільність: причини вибору навчання за кордоном / О. Козієвська // Вища освіта України — № 1 — 2013 — С. 88—97.
6. Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету "Львівська політехніка" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://http://miok.lviv.ua>
7. Німецький центр (Charkiwer Deutsches Zentrum) [Веб-портал] / Перваги навчання у Німеччині [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dzentrum.com.ua/study/preimushhestva-obucheniya-v-germanii/>
8. Освіта за кордоном для українців. Переваги і недоліки навчання в США [Електронний ресурс]. — Ре-

жим доступу: <http://osvitazakordonom.info/perevagy-i-nedoliky-navchannya-v-ssha>

9. Слободян О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому / О. Слободян, Є. Стадний // CEDOS аналітичний центр — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>

10. Стадний Є. Українські студенти в польських вnz (2008—2015) / Є. Стадний // CEDOS аналітичний центр — 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-v-polskykh-vnz-2008-2015>

11. Шевчук А.В. Мотиваційні механізми регулювання освітніх міграцій: в'їзний та виїзний аспекти // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. — 2013. — № 3. — С. 275—282.

References:

1. European Parliament (2016), "News New rules to attract non-EU students, researchers and interns to the EU-2016", available at: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20160504IPR25749/new-rules-to-attract-non-eu-students-researchers-and-interns-to-the-eu> (Accessed 20 May 2017).
2. NOVAR (2017), "Why do ukrainians choose studying in Poland", available at: <http://iccnovar.com/education-poland/vyshha-osvita-a-polshhi/> (Accessed 20 May 2017).
3. Zhuravs'ka, L.A. (2014), "Trends in educational migration in the context of the globalization of economic development", Demography and social economy, vol. 1, p. 21.
4. Information site education agency "KARANDASH" (2017), "Higher Education Abroad", available at: <https://karandash.ua/countries/> (Accessed 20 May 2017).
5. Koziyevs'ka, O. (2013), "Academic mobility: reasons for choosing studying abroad", Higher education of Ukraine, vol. 1, pp. 88—97.
6. International institute of education, culture and connections with diaspora of National university L'viv polytechnics (2017), available at: <http://miok.lviv.ua> (Accessed 20 May 2017).
7. German Center (Charkiwer Deutsches Zentrum) (2017), "Moving forward training in Germany", available at: <http://dzentrum.com.ua/study/preimushhestva-obucheniya-v-germanii/> (Accessed 20 May 2017).
8. Education abroad for Ukrainians (2017), "Advantages and disadvantages of studying in the USA", available at: <http://osvitazakordonom.info/perevagy-i-nedoliky-navchannya-v-ssha> (Accessed 20 May 2017).
9. Slobodian, O. and Stadny, Ye. (2016), "Ukrainian students abroad; how much and why", CEDOS analytical centre, available at: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu> (Accessed 20 May 2017).
10. Stadny, Ye. (2015), "Ukrainian students in polish higher educational establishments (2008—2015)", CEDOS analytical centre, available at: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-v-polskykh-vnz-2008-2015> (Accessed 20 May 2017).
11. Shevchuk, A.V. (2013), "Motivation mechanism of regulation of educational migrations: entry and exit aspects, Social and economic problems of modern period of Ukraine. vol.3, pp. 275—282.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2017 р.